

Írta: Geist Gábor

EGY PÁLYAORIENTÁCIÓS PROGRAM ÉRTÉKELÉSE

PÁLYAORIENTÁCIÓS FOGLALKOZÁSOK ÁLTALÁNOS ISKOLÁS 7-8. OSZTÁLYOS TANULÓK SZÁMÁRA

Az értékelendő program ismertetése

A XIII. kerületi Önkormányzat által fenntartott Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda már működő humán-szolgáltatásainak bővítéseként: a pálya- és munkaválasztási tanácsadáshoz kapcsolódó pályaorientációs foglalkozások beindítása, a kerületi önkormányzat által fenntartott általános iskolák 7-8. osztályos tanulói számára.

A program megvalósításához:

A kormány 1117/1995. (XII. 1.) kormányhatározata (a fiatalok foglalkoztatásának elősegítését, a munkanélküliség megelőzését, kezelését célzó feladatokról) és a Bp. Főváros XIII. kerületi Önkormányzat képviselő-testületének 24/1998. (IX. 14.) önkormányzati rendelete az önkormányzat közművelődési feladatairól /a továbbiakban: önkormányzati rendelet) szóló jogszabályok. Valamint a Nemzeti Alaptanterv (NAT) pályaorientációra vonatkozó részei az irányadók.

Az intézmény által ellátandó feladatkörök:

Az Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda olyan humánszolgáltató speciális közművelődési intézmény, amely ingyenes szolgáltatást nyújt a fiatal és a felnőtt lakosság számára. Információs és tanácsadó szolgáltatást működtet, és ezekhez kapcsolódó közművelődési programokat, rendezvényeket szervez.

Információ-szolgáltatás

- közérdekű-közhasznú információk: kulturális, sport-, szabadidős programokról, rendezvényekről
- tájékoztatás: tanulási, munkavállalási, átképzési, jogi, egészségügyi problémák megoldására vonatkozóan
- szociális információk (hivatalokról, menhelyekről, segélyező és segítő szervezetekről, egyesületekről, alapítványokról, szociális támogatások igénylésének feltételeiről)

Tanácsadások, segítségnyújtás

- életvezetési-pszichológiai
- orvosi-egészséges életmód
- szenvedélybetegségek -jogi
- AIDS-szűrés és konzultáció
- diáktanácsadó szolgálat
- pályaválasztási, munkavállalási

A fenti tanácsadásokhoz kapcsolódóan szolgáltatások nyújtása a kerületi oktatási intézményekben:

- gyermek- és ifjúságvédelmi munka segítése

- prevenciós órák tartása a kerületi oktatási intézményekben a NAT mentálhigiénés területeihez igazodva (szexuális felvilágosítás, AIDS-prevenció, szenvedélybetegségek megelőzése, egészséges életmód).

Az intézmény az említett önkormányzati rendelet alapján, az önkormányzat által fenntartott, alapfeladatokat ellátó speciális közművelődési intézmény Ennek megfelelően a feladatok (szolgáltatások) ellátásának finanszírozásáról az önkormányzat gondoskodik.

AZ INTÉZMÉNYBEN MŰKÖDŐ PÁLYAVÁLASZTÁSI-MUNKAVÁLLALÁSI TANÁCSADÁS ISKOLAI PÁLYAORIENTÁCIÓS FOGLALKOZÁSOKKAL TÖRTÉNŐ BŐVÍTÉSÉNEK SZAKMAI KONCEPCIÓJA

A pályáorientációs program bevezetésének szakmai indokai

A rendszerváltás óta zajló gazdasági-társadalmi változások a munka világában, a munkaerőpiacon is jelentős változásokat eredményeznek, a folyamatot az oktatási-szakképzési rendszer átalakulása is kíséri.

E „változó világban” nagy jelentőséggel bíró – a jövőbeni munkaerőpiaci esélyt meghatározó – döntések közé tartozik a pályaválasztás.

E döntés meghozatalához nyújt segítséget az általános iskolák 7-8. osztályos tanulói és szülei (gondviselőik) számára a tervezett pályáorientációs program. Az oktatási rendszer átalakulásával a jó tanuló – és az esetek többségében jobb szociális háttérrel rendelkező családokban élő – gyerekek számára mód nyílt a hat-nyolcosztályos gimnáziumban való továbbtanulásra. Ez a lehetőség jelentősen javítja az ezt a továbbtanulási formát választó – vállalni tudó – családok gyermekeinek továbbtanulási és majdani munkaerőpiaci esélyeit. Nem kedvez viszont a (hagyományos) 8 osztályos rendszerben maradó, gyakran gyengébb teljesítményt nyújtó – többnyire hátrányos szociális helyzetben lévő családokban élő – gyerekeknek. E kedvezőtlen hatást erősíti, hogy a hat-és nyolcosztályos gimnáziumok magukkal vonzzák a jól teljesítő gyerekeket, így az osztályokban a „húzóerő” megszűnik, és a pedagógusok érzékenységre, szakmai nyitottságra van bízva, hogy milyen motiváló tényezőt képesek a gyerekek elé tárni.

Az ifjúsági iroda a megalakulása (1988) óta eltelt 10 év során a XIII. kerület lakosai, fiataljai körében népszerű, „bejáratott” intézménnyé vált.

Az eltelt időszak alatt az intézmény fejlesztése az új szolgáltatások bevezetése során, mindig fontos szempont volt, hogy ezek a „használók” a fiatalok igényeihez, szükségleteihez igazodjanak.

Az ifjúsági irodát hagyományosan jó kapcsolat fűzi a kerületi oktatási intézményekhez és az odajáró diákokhoz.

Az iroda munkatársai rendszeresen járnak ki a kerületi iskolákba beszélgetéseket, előadásokat tartani különböző témákban.

Az intézmény által nyújtott szolgáltatások közül, a fiatalok körében, az egyik „legkelendőbb” a pályaválasztási-munkavállalási tanácsadás. (1997-ben az iroda szolgáltatásait 16.960-an vették igénybe, ebből 1087-en pályaválasztási-munkavállalási ügyben keresték fel az intézményt.)

A pályaválasztási-munkavállalási tanácsadónk a kerületi iskolák pedagógusaival egybevágó tapasztalata, hogy a diákok jelentős részét „felkészületlenül” éri a pályaválasztás kihívása. Így közülük sokan nem képességüknek és érdeklődési területüknek megfelelő pályát választanak. Ez ellen szeretne tenni a bevezetés előtt álló pályáorientációs tanácsadás.

A pályáorientációs tréning során elsősorban ezeknek a gyerekeknek szeretnénk segítséget nyújtani.

CÉLCSOPORT

A XIII. kerületi önkormányzati fenntartású általános iskolába járó 7-8. osztályos gyermekek. Együttműködési készség esetén a pályaválasztás a szülők (gondviselők) bevonásával történik.

A XIII. kerület 15 általános iskolájába összesen 6.978 diák jár. Közülük 1.576 fő 7-8. osztályos tanuló (803 7. osztályos és 773 8. osztályos). Az iskolákban összesen 68 párhuzamos 7-8. osztály van (ebből 35 a 7. évfolyamos és 33 a 8. évfolyamos osztály). Az átlagos osztálylétszám 23 fő.

A CÉLCSOPORT ELÉRÉSÉNEK MÓDJA

A pályaaorientációs tréningre az osztályfőnökökkel előre egyeztetett időpont szerint csoportos foglalkozás keretében az iskolában, majd az egyéni tanácsadásra, konzultációra a tanácsadó irodában kerül sor.

A PÁLYAORIENTÁCIÓS PROGRAM TEMATIKÁJÁNAK ÖSSZEFOGLALÁSA

A „Tájéoló” elnevezésű pályaaorientációs programot a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi karán fejlesztették ki.

A program alapvető célja: előkészítse a 7-8. osztályos (13-14 éves) korosztály pályaa, szakma- és iskolaválasztását úgy, hogy e korosztály döntését megalapozottan és tudatosan hozza meg, azáltal, hogy szélesedik pályaa- és szakmaismerete.

Tekintve, hogy ebben a korban a pályaaorientálódás folyamata éppen csak, hogy elkezdődik, a foglalkozás célja az, hogy e folyamatot megalapozottabbá és tudatosabbá tegye.

A program első lépcsője: kb. 40-45 perc.

A gyerekek egy számítógépes kérdőívet töltenek ki, mely az érdeklődési körük felmérését szolgálja. A teszt kitöltése során 17 érdeklődési területtel ismerkedhetnek meg, és ezekkel kapcsolatban azt kell tisztáznuk, eldönteniük, hogy szívesen dolgoznának-e ezeken a területeken, vagy sem. Azok a gyerekek, akiknek már van előzetes pályaa választási elképzelésük, a kérdőíven három szakmát jelölhetnek meg, fontossági sorrendben. Azok számára, akiknek nincs előzetes elképzelésük, segítséget nyújt a tesztet is tartalmazó füzet, mely több száz szakmai területet sorol fel. A gyerekek ezek közül jelölhetnek meg hármat fontossági sorrendben. A teszt kitöltését számítógépes értékelés követi.

Az értékelés arra ad választ, hogy a gyerekek által megjelölt pályaa elképzelések és az érdeklődési irányuk milyen mértékben fedik egymást.

Ezután a gyerekek a személyre szóló értékelőlap mellé 10 szakmából álló javaslatot is kapnak, több mint 400 szakmából válogatva.

Ez különösen azoknak a tanulóknak jelenthet segítséget, akik értékelő lapján nem szerepel az általuk megjelölt három szakma egyike sem, tehát érdeklődési területük az általuk megjelölt szakmák között – a számítógépes értékelés szerint -semmilyen átfedés nincs.

Ezt követően a gyerekeknek lehetősége nyílik arra, hogy a számítógépes adatlap segítségével választott, számukra ajánlott szakmákról a tanácsadótól és a segédanyagok felhasználásával minél többet megtudhassanak.

A program második lépése:

A foglalkozás keretét egy ún. „fantáziaválasztásra” épülő csoportos játék adja. (A játék lényege, hogy a gyerekek egy szigetre utaznak, ahol dolgos népek élnek, mindenki a közösség számára hasznos foglalkozást űz. A szigetre a „belépési vízum” egy foglalkozás, és ott csak az telepedhet le, aki az általa választott, képviselt foglalkozás mestere. A választott szakmában való jártasságot „bizonyítani” is kell.)

A játék kezdetekor a gyerekeknek a pályaválasztás fogalmát is meg kell próbálniuk meghatározni.

A játék során a résztvevők beleélhetik magukat az általuk választott, képviselt foglalkozásba. Átgondolhatják, számba vehetik, milyen eszközöket, szerszámokat igényel az általuk választott szakma, képzeletben bepillantást nyerhetnek a tevékenység tartalmába.

A tanulók írásban rögzíthetik választásukat, megfigyeléseiket, a szakmával kapcsolatos információkat.

A csoportvezető figyelemmel kíséri minden résztvevőt, és megfigyeléseit szintén rögzíti.

A játék lezáró részében a gyerekek elmondhatják érzéseiket, tapasztalataikat, élményeiket, feltehetik kérdéseiket.

A pályaválasztással kapcsolatos érdeklődés további fenntartását egy „családfa-pályafa rajz” készítése szolgálja. (A gyerekek azt a feladatot kapják, hogy mérjék fel, családjukban ki milyen foglalkozást űz. Ennek során tudjanak meg minél többet az egyes foglalkozásokról, és keressenek olyan embert családon belül – ha nincs ilyen, akkor tágabb környezetükben -, akinek foglalkozása megegyezik az általuk választott pályával.)

A tréning után a tanulók egy értékelő lapot tölthetnek ki, mely azt méri, hogy mennyire elégedettek vagy elégedetlenek a szolgáltatással, segített-e nekik pályaválasztásukban.

A programot vezető pályaaorientációs tanácsadó a gyerekek által kitöltött személyes pályaválasztási lap és a tréning során rögzített információk alapján tájékoztatja az osztályfőnököket.

A program következő lépéseként a gyerekeknek lehetősége van a folyamatos kapcsolattartásra, az ifjúsági irodában zajló rendszeres egyéni tanácsadáson és konzultáción keresztül. Ennek során mód nyílik arra, hogy a tanulók, szüleik bevonásával a pályaaorientációs tanácsadó és pályaválasztási-munkavállalási tanácsadó segítségével a rendelkezésre álló információk alapján a választott pályáról minél többet megtudhassanak, valamint kiválaszthassák a foglalkozásnak megfelelő képző intézményt.

A PROGRAM ÜTEMEZÉSE

(Kapcsolatfelvétel a szülőkkel, iskolákkal, célcsoporttal.) A program tájékoztató anyagának összeállítása és eljuttatása a kerület 15 általános iskolájába (kapja: igazgató-osztályfőnök, pályaválasztásért felelős pedagógus).

Oktatási intézmények felkérése telefonon (kapcsolattartás, felvilágosítás a pályaválasztásért felelős pedagógussal és az igazgatóval, időpont egyeztetés személyes találkozó céljából).

Személyes találkozón megegyezni a szülők értesítésének, tájékoztatásának módjáról és az érintett osztályok felkérésének időpontjáról, program lépéseinek időbeni ütemezése (kérdőív, felvilágosítás kb.: 40-45 perc, csoport: 2 óra, egyéni konzultációk, idő: egyéni egyeztetés tárgya).

A megbeszéltek dokumentálása.

Az osztályokra nézve összeállítani a pályaeorientációs program lebonyolításának rendjét az egyes oktatási intézményekre nézve (lehetőleg mindenhol a 8. osztályokat előre venni, utána a 7.-et).

Sorrend megbeszélése a tanácsadóval (az osztálylétszám függvényében a csoportok összeállítása).

Időpont fixálása, megerősítése az egyes iskolák igazgatójával, osztályfőnökökkel, pályaválasztásért felelős pedagógussal.

Megbeszéltek időpontban tájékoztató a csoportnak.

Kérdőívek kitöltése, felvétele.

Érdeklődők számának felmérése.

Az elérhetőséget meghagyni (név, cím, iroda címe stb.)

A csoportfoglalkozáshoz és az egyéni tanácsadáshoz is szükséges a gyerekek által kitöltött kérdőívek feldolgozása.

A terem, előkészítése a csoportos találkozáshoz /eszközök, berendezés, számítógép(ek).

Az ügyfelek kérdőívre adott válaszainak áttekintése, az egyénre szabott tájoló kérdőív kinyomtatása.

Csoportfoglalkozás, „fantáziajáték lebonyolítása” (2 óra).

A foglalkozás során a számítógépes szoftverek felhasználása, nyomtató, foglalkozás kézikönyv, tájékoztató füzetek, fénymásoló használata.

Csoportfoglalkozás „értékelése” a hatékonysági kérdőív alapján.

Számítógépek kikapcsolása, terem rendbetétele.

A munka során készült anyagok dokumentálása.

A PÁLYAEORIENTÁCIÓS TANÁCSADÁS BEILLESZTÉSE AZ INTÉZMÉNY ÁLTAL NYÚJTOTT SZOLGÁLTATÁSOK RENDSZERÉBE

Az ifjúsági iroda megalakulása óta alacsony küszöbű, drop in-jellegű szolgáltatásokat nyújt. Az intézmény légköre, a szolgáltatások elsősorban az ifjúság igényeinek megfelelően lettek kialakítva, de az iroda által nyújtott lehetőségeket bárki igénybe veheti.

A már eddig is működő pályaválasztási-munkavállalási tanácsadást tartó munkatárs tapasztalatai szerint a 7-8. osztályos tanulók egy részét a továbbtanulás-pályaválasztás problémája pánikszerűen, az utolsó pillanatban éri. Így igen sok olyan diák és szülő keresi fel, akik az idő sürgetése miatt pályaválasztási, iskolaválasztási kényszer előtt állnak. Az ilyen helyzetekben a pályaválasztás, iskolaválasztás átgondoltsága, megalapozottsága erősen megkérdőjelezhető, mert így a pályaválasztás nem tudatos, átgondolt folyamat, hanem a helyzet szülte kényszer eredménye.

A pályaeorientációs tanácsadás éppen ez ellen kíván tenni. A pályaeorientáció a pályaválasztás folyamat jellegét, megalapozottságát, a „rákésülés” fontosságát hangsúlyozza. E szolgáltatás bevezetésével hatékonyan lehetne kezelni, megelőzni a fent vázolt helyzet kialakulását. A pályaeorientációs programmal az iroda már meglévő szolgáltatásai hatékonyan együttműködhetnek, így az új szolgáltatás a meglévő rendszerbe jól integrálható.

Az információ-szolgáltatás eddig is magában foglalja az iskolaválasztással, továbbtanulással kapcsolatos információk gyűjtését és rendszerezését. Ezek mellett a gyerekek tanfolyamokról, korrepetálási lehetőségekről, felvételi előkészítőkről is tájékoztatást kaphatnak. Ezek az információk mind hozzájárulhatnak a sikeres pályaválasztáshoz.

A PÁLYAORIENTÁCIÓS PROGRAM ÉRTÉKELÉSE

Előre bocsátva, hogy az ismertetett program az 1998/99-es tanévben kísérleti jelleggel került bevezetésre („beüzemelési” szakaszban van), így eddig csak a tanév első feléről áll rendelkezésre információ.

A PROGRAM CÉLJAINAK ÖSSZEGZÉSE

A XIII. kerületi önkormányzat által fenntartott Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda már működő, humán szolgáltatásainak bővítéseként, a pályaválasztási és munkavállalási tanácsadáshoz kapcsolódó pályaaorientációs foglalkozások beindítása, a kerületi önkormányzat által fenntartott általános iskolák 7.-8. osztályos tanulói számára.

A program alapvető célja, hogy előkészítse a 7.-8. osztályos (többségében 13-14 éves) diákok pályá-, szakma- és iskolaválasztását úgy, hogy e korosztály döntését megalapozottan és tudatosan hozza meg, azáltal, hogy szélesedik pályá- és szakmaismerete.

Tekintve, hogy ebben a korban a pályaaorientálódás folyamata éppen csak, hogy elkezdődik, a foglalkozások célja az, hogy e folyamatot megalapozottabbá és tudatosabbá tegye.

A program beindítása tehát az 1998/99. tanévben megvalósult.

A program eddigi szakaszának értékelését több oldalról is el lehet(ne) végezni, így a finanszírozó (önkormányzat), a szolgáltató intézmény oldaláról, valamint – és talán ez a leglényegesebb – a programot igénybevevő oktatási intézmények és a felhasználók (célcsoport) a diákok részéről.

Ebben az írásban a felhasználó iskolák és a diákok oldaláról igyekszem átgondolni a program értékelését.

Szempontjuktól a program egyik előnye, hogy az ifjúsági iroda (szolgáltató) és a kerületi oktatási intézmények, valamint az odajáró gyerekek (felhasználók) között hagyományosan jó a kapcsolat. Az iskolák és a diákok az intézményt és tevékenységét ismerik, és szolgáltatásait (pl.: pályaválasztási és munkavállalási tanácsadás) igénybe veszik.

A tanulók pályaválasztási problémáiban, a Nemzeti Alaptanterv (NAT) rendelkezései szerint, az osztályfőnöknek és a pályaaorientációért felelős pedagógusoknak kell segítséget nyújtaniuk. (Ehhez azonban az iskolák túlnyomó többségében a pedagógusok számára nem áll rendelkezésre elegendő információ és segédanyag. Valamint a tanterv e célra külön időkeretet nem biztosít.) A pályaaorientációs program tehát a pedagógusok munkáját is megkönnyíti.

A program hiánypótló (az ilyen típusú szolgáltatásokra sokkal nagyobb igény van, mint amit a szolgáltatók ki tudnak elégíteni.)

Az Ifjúsági Iroda pályaaorientációs programja „házhoz megy”.

A szolgáltatás(ok) a felhasználók részére díjmentesen áll(na) rendelkezésre. A program rugalmas, így bizonyos keretek között egyéni igényeket is képes figyelembe venni.

A diákok szempontjából a program előnye, hogy nem egyoldalúan, a tanulmányi eredménytől, az általános iskolai előmeneteltől teszi függővé a pályaválasztást, hanem nagy hangsúlyt fektet a tanulók személyiségére, készségeikre, érdeklődési körére, e tényezők pályaválasztásban betöltött szerepére. Így azt is elősegíti, hogy a diákok a program során önmagukról is minél többet megtudhassanak.

A pályaaorientációs tréning további előnye, hogy a „hagyományos” – többnyire egyoldalú közlésre épülő – tanácsadástól eltérően, a diákokat aktív szereplőként bevonjuk a

pályaválasztás folyamatába, és a tréning játékos elemeivel (szerepjáték, „családfa-pályafa” rajz) fenntartja a gyerekek érdeklődését.

A „családfa-pályafa” rajz elkészítésének egyik célja, hogy segítse a szülők bevonását gyermekük pályaválasztásába, másrészt ennek segítségével a diákok saját környezetükben (családjukban, ismerőseik körében) találhatnak olyan embert, akinek foglalkozása megegyezik az általuk választott szakmával. Ez is segíti őket abban, hogy a választott pályáról minél többet megtudhassanak.

A felhasználók szempontjából további előnyt jelent, hogy a szolgáltatás komplex: a számítógépes program használatán és a tréninger való részvételen túl a gyerekeknek egyéni tanácsadás és konzultációs lehetőségük van. Ezen kívül pszichológiai és tanulás-módszertani segítséget is igénybe vehetnek.

A pályaaorientációs program forgalmi adatai az 1998/99. tanév első félévében (szeptember-december hónap között):

A programban (négy hónap alatt) a XIII. kerületi általános iskolák közül 12 iskola 600 7. osztályos diákja vett részt. (Ez az összes 7.-8. osztályos tanuló 38%-át, a 7.-es tanulók 75%-át jelenti.)

A programot értékelő lap kitöltésekor a résztvevő gyerekek 78%-a nyilatkozott úgy, hogy jól érezte magát a foglalkozásokon, és az segített számára a pályaválasztásban. 18%-ukjól érezte magát a foglalkozásokon, de a pályaválasztásukban nem segítette őket, míg 4%-uka tréningen sem érezte jól magát, és megítélésük szerint az nem segített pályaválasztásukat. E gyerekek számára a pályaaorientációs tréning nem bizonyult megfelelő segítségnyújtási módnak ahhoz, hogy pályaválasztásukat megkönnyítse. Számukra (is) lehetőséget biztosít az iroda munkatársa az egyéni konzultációra, vagy közreműködik más, pályaválasztásban segítséget nyújtó intézmény, szervezet megkeresésében.

A program részletesebb értékelésére további információra lenne szükség, ezek jelenleg még nem állnak rendelkezésre.

Az értékeléshez fontos információ lenne, hogy a programban résztvevő diákok közül hányan adják be továbbtanulási jelentkezési lapjukat a tréning során választott szakmára az ajánlott oktatási intézményekbe, és ezekbe milyen arányban nyernek felvételt. Erre nézve adatokat a pályaaorientációs tréninget tartó munkatárstól, valamint az osztályfőnököktől és a pályaválasztásért felelős pedagógusoktól nyerhetünk.

A program hosszú távú értékelése már lényegesen nehezebb feladat, melyhez nyomkövetéses vizsgálatra lenne szükség. Ez a gyerekekkel, családjaikkal és az általuk választott képző intézménnyel való hosszú távú kapcsolattartást igényelne.

A nyomkövetéses vizsgálat során a diákok középiskolai előmenetelét (fenntartják-e továbbra is pályaelképzeléseiket, hogyan alakultak a választott pályával kapcsolatos elvárásaik, hogyan állnak hely az iskolában stb.) lehetne vizsgálni. További lényeges információ, hogy végül hányan fejezik be sikeresen tanulmányaikat, tanulják ki az általuk választott szakmát vagy hagyják ott az iskolát, és szakmaválasztásuktól eltérő irányba orientálódnak.

A hosszú távú értékeléshez lényeges információul szolgálhat, hogy a választott szakma kitanulása után milyen arányban helyezkednek el (tudnak elhelyezkedni) képzettségüknek megfelelő munkakörben.

Mindezzel kapcsolatban azonban számos probléma merül fel. Egyrészt az ilyen jellegű nyomkövetéses vizsgálat igen hosszú távú kapcsolattartást igényel(ne) a szolgáltató (ifjúsági iroda) és a programban résztvevők között. Ez mindkét részlől számos nehézségbe ütközne (pl. a hosszú idő alatt a program résztvevői közül sokan lemorzsolódnának). Másrészt ilyen hosszú távon nehezen mérhető és objektíválható, hogy a kapott eredmények

valóban a program hatásait tükrözik-e (tehát, hogy mi az, ami a programnak és mi az, ami egyéb tényezők hatásnak tulajdonítható). Harmadrészt e vizsgálatok költségei a program költségkereteit meghaladnák.